

Поэт да газет

Мылам 1967-1968 ийлаште «Марий коммуна» газет редакциянын культура, литература да искусство полкаштыже Миклай Казаков дене пырля пашам ышташ логалын. Пӧлкан приказ дене шогалтыме вуйлатышыже уке ыле, тудын сомылжым Николай Иванович шуктен. Пеленже кок-полышкалышыже лийын. Тиде — кугурак литпашаен М.С.Степанов (Макс Майн) да мый, Н.С.Крупская лумеш Марий пединститутын выпускникше. Тыште пашам ыштыме жапышты умыремын ик эн пиалан ужашлан шотлем. Тунам редакция Маргостеатр тураште, Волков уремысе кум пачашан пӧртын эн кӱшныжӧ верланен ыле. Вер шагалрак лийын, сандене кумытынат ик пӧлемыште шинченна.

Первый кече гычак поэтын просталыкше, поро кумылжо, айдемым умылен да шкем весе дене иктӧреш ужын моштымыжо ӧрыктареныт. Казаков шкенжын икымше почеламутшым редакцияш кондышо студент дене мутлана ма але шуко ий серен шогышо ялкорын заметкыжым лончыла — кеч-кунамат кажнылан шӱмышт вочшо шомакым музш. Поэт дене кутырымаш деч вара ик авторат кумыл вольшо каен огыл, очыни.

Жапын-жапын весат ӧрыктарен. Ала поэт аралалт моштыдымо лийын, ала шкенжым утыждене тыглайын кучымыжо ег-коклаште йонгылыш умылымашым шочыктен, но кеч-мо гынат редакциясе южо вуйлатыше поэтым коллектив ончылно шкеж деч ӱлыкӧ шындаш, эсогыл шӱрдылаш тоштын. Но Николай Иванович торжалыклан торжалык дене, шыдылан шыде дече вазешташ вашкен огыл.

«Марий коммуна» гыч кайымекеше, икмыняр ий Писатель ушемыште литературный

тшо?

...1974 ий 4 декабрь. Тиде кечын «Шонкалымаш» почеламутшым кондыш да изиш мутланен шинчыш.

— Таче, — мане, — Писатель ушемысе партийный организацияштыже погынамаш диеш, кум шагатлан тунгалеш. Кызыт туш каяш лектынам. «Ончыко» журнал

1959 ий.

«Поэтын йӱкшӧ кумда элна мучко шарлен йонгалте, тудын возымыжо миллионло еглан палыме да лишыл лие. Тыгайым марий поэт-кокла гыч эше нигӧбат пален огыл», — возен М.Казаков газетлан ямдылыме чеверласыме мутыштыжо. Поэтым пытаргыш корныш ужатыме тиде ой «Чеверын, поро йолташна!» вуймут дене «Марий коммунаш» эрлашыжым, 12 декабрьште лекте.

Тоймо деч вара икымше гана М.Казаковым лач ик ария гыч иже ужым. 18 декабрьште кечывал деч вара редакцияш тольо, культура полкаш пурыш. Изишак весела ыле. Пӧлемыште Юрий Галлотин дене коктын ыльна. Пурыш, шыпак пӱкеныш миен шинче да шортын колтыш. Шинчавудшым уштын-уштын ойла: «Кунам эше Колумбна диеш? Витле ий гыч мо?» Тидлан ме мом вашештен кертынна? Поэтым мо дене лыпландарен сененна? Шагат наре мутланен шинчыме жапыште (такше тудо гына каласкален, ме колышт шинченна) эше икмыняр гана шинчавудшӧ лекте.

Тунам тудо ончылгечеже, 16 декабрьште, вич шагат кастане партий обкомышто, кокимшо секретарь И.С.Гусев дене (тиде жапыште икымше секретарь В.П.Никонов республика деч ӧрдыжтӧ лийын) вашлиймаш эртаралтме нерген ойлыш. Тушко писатель-коммунист-влакым ӱжыныт, кугу азаплан кӧра койын-койдымын ылыжшӧ келшыдымашын сескемжым йӧрташ, В.Колумбын пашажым да койыш-шоктышыжым аклыме шотышто вазтарешла шогалше кок тӱшкэм сӧрастараш тыршеныт. Такше тудын шолып тушманже-влакат шке коваштыштым пеш вазке вазталненыт, уста поэтын пуйто лишыл йолташыже улмышт нерген шке шарнымаштышт возаш да калык дене вашлиймаште каласкалаш тунгалышт.

— Обкомышто Зинаида Каткова, Сергей Ибатов, Ах-

ле. «Мом, — манеш, — Ефруш ден Казаков гай ужар вуй-влаклан пижында? Нуно але икмыняр ойлымаш ден почеламутым гына печатлен шуктеныт, а те уже калык тушманыш лукташ ямде улыда...»

А тунамсе печать М.Казаковымат, моло самырык автор-влакымат титаклен вурсаш амалым пузак шоген. Мутлан, 1937 ий 22 сентябрьште В.Элмар (В.С.Козырев) «Марий коммунаш» страничж гыч тыге перен:

«Буржуазный националист-шамыч, Казаков Миклайым кугу руш пролетарский поэт Маяковский дене «тагастарен», тыгай кугу чап дене вуй савырныше поэтым контрреволюций идейын шаркалыше трибуныш савыреныт. Казаков чыла произведенийжым шымлен лектатат, ик вывод гына лекте: тудо революцийын вождышо-шамычым, шемер калыкын тачысе пиалан ылышыжым шактылен сӱретлаш тунгалын... Буржуазный националист-шамычын идеологический фронтышто вредитлымашыште Казаков ик пале фигур лийын шоген.»

22 сентябрьште поэтым шыдын дупшалмыже Элмарлан шагалла чучын, векат. Сандене лу кече гыч В.Искаков дене коктын саде газет гочак ешарен раскалтеныт: «Калык тушман, буржуазный националист. Ялкайн шукерте огыл Казаковын контрреволюционный сборникшым редактыватлен. А кӧ тугай Казаков? Казаков — буржуазный националист-шамычын подпавалышт.»

Тиде осал жапым шарнактен, Николай Иванович колымыж деч икмыняр тылзе ончыч «Уке, ок лий мондаш!» почеламутым возен («Марий коммуна», 1988 ий 27 сентябрь).

— 37-ше ий нерген ушештарымек, творческий пашаеным тунамат, тачат аклен моштыдымо нерген каласышым, — мутшым шуйшыш Миклай Казаков. — Теве мемнан республикыштына кызыт 15 министерство уло, а писательна — 30. Кажне министерствылан кокыт гыч логалеш. Пашам

консультантлан ыштыш. Ушемын правленийже тунам редакция деч тора огыл ыле, сандене поэт тошто паша верышкыже шуэн огыл толеден. Но тудо, марий манмыла, ляпкен шинчац; манеш-манешым колтылаш огыл пурен, а газетлан могай-гынат материалым конден.

Николай Иванович шкем кугуэш ужшо, моктанен але кугешнен коштшо, марий манмыла, нерым нолташ йоратыше-влакым чытен ок керт ыле.

Икана ончылгоч йодмо почеш Октябрь пайрем лумеш возымо у почеламутшым кондыш. Тунамсе йўла почеш кажне пайремлан, лўман кечылан газетыште моктеммурым савыкташ кўлын. «Марий коммуны» темлымыжым шотыш налын, тыгайым Николай Ивановичланат шагал огыл серац логалын. Тыге 1974 ий 7 ноябрьште ик почеламутшо йошкар чия дене сбрастарыме номереш савыкталте. А икмынар кече ончы, 3 ноябрьште, вес авторын «Герой-фронтвиклан» почеламутшо лектын ыле. Йымалныже шогышо «калык поэт» лўмым ончыктен, вучыдымын йодо:

— Тиде лўмым кажне гана шындаш кўлеш мо? Те кузе шонеда?

— Автор шке тыге воза, а ме огына тошт. Кузе удиралят, вет тудо тыгай почетан лўм верч ўмыржб мучко кучедалын, — маньым.

— Лачак шол — кучедалын. Ынде, руш манмыла, добился своего. Но лўм садыгак ок утаре, ок полшо. Теве ончалза-ян икымше корныжымак: «Ныл ий коштым мые фронтыш...» Мо, фронтшо парзар мо? Але енгаватын сур-

лектышым «Ончык» журналынерген кагашташ палемденыт. Йўк-йўан тарвана, очыни. А мом йўкланашыже? Журнална пеш изи да лектешыжат моткоч шуэн — кок тызылан ик гана. Туш поэзиймат, прозымат, молыжымат пуртыде ок лий. Кб тидым ыштен кертец? Иктат, эн ушан редакторат шонымо семын чылажым шындарен ок сенге. Но южо ег тидым шотыш ок нал, тўг редактор Колумблан, мо ло пашаенглан сырен коштец, нунын дек пижедылаш тўрлб шылтыкым кычалеш...

Тыге кычалтылмын кушко шуктымыжым таче чыланат палат: тиде мутланымаш деч вара лач ик арня гыч, 11 декабрьште, Валентин Колумбым марий мланде шке помышышкыже нале.

Тойымо деч ончычсо кечын газетлаште некролог лекте. Тунамак редакцияште тыгай шонымаш шочо: тидын дене серлагаш ок лий, поэт дене чеверласыме шомакым возен ямдылаш, тудын илышыже да пашаж нерген аклыме ойым каласаш кўлеш. Кб тидым ышта? Конешне, Миклай Казаков деч молдылан темлаш ок лий. 10 декабрьште касвелеш телефон дене мутланыме годым тудо тыгай ўшаным ыштымылан вавештыш: «Кызыт тойымо деч ончыч траурный митингыште ойлышаш мутем возем. Рушла. Правлений кўштен. Очыни, йўдвошт шинчаш перна. А чеверласыме мут шотышто эрла рашемдена. Тендан дек, редакцияыш, эрденак мием».

Эрдене томлыж годым пеленже кок текстшат ыле: рушла серымыжат, газетлан ямдылыме марла мутшат.

11 декабрьште 10 шагат эрдене тошто театрын (кызыт

1940 ий.

тудын олмышто курчак театрын пбртшб верланен) фойештыже В.Колумб дене чеверласаш шуко ег погыныш. Мутым эн ончыч Миклай Казаков нале. Кб тушто лийын, тудо ужын, могай йбсб ыле илалше поэтлан самырк йолташ дене, эн кугу ўшаным пуышо да тиде ўшаным сулен толшо, молын деч ятырлан кўшкырак нблталтше мурызо дене курымешлан чеверласыме шомакым луктын ойлаш. Тудо шкенжым пентгыдын кучаш, мут йогынжым икшырымын виктарен колташ тыршыш, но йўкыштыжб, кажне йсавыртышыже ойган шинчавўд шижалтын. Уке, шинчавўд гына огыл. Пеш раш палдырненыт тыгодым колшыын ыштен кодымо кугу пашаж дене кугешнымаш да тудлан кбранен, шўм шелын коштшо-влакым ужмышудымаш.

мет Асылбаев пеш сайын, илышым да айдеме чоным умылен ойлышт, — каласкалыш Казаков, — Мыят шып шинчен шым чыте, кызыт «Ончык» журнал йыр тарваныше тумам 1937 ийысе шучко туткар дене тагастарышым. Тунам вет, чыла гаяк писательым лўйкален да шындыл пытарымеке, уло шыде дене самарык-влак ўмбац кержалтыч. Ик погынымаште, тыжым, Пет Першутлан, Георгий Ефрушлан да мылам пижыч. Газетлаште вурсен возымым йўкын лудыт, илышыште лийше тўрлб тыгыде-тагыдым уештарат. Вара ўстел кокла гыч шокташ тўнале: «Лукташ кўлеш! Лукташ!» Кучеш лукташ? Меже эше Писатель ушемыш пурен огыналыс. Мыйым гын тунам лач комсомл гыч лукташ лиеш ыле. Йбра эше обкомын ик пашаенже мемнан вельш шога-

30. Кажне министрылан кыкыт гыч логалеш. Пашам шот дене ыштен ок мошто але ышташ ок тырше гын, кечмогай министрым тачак корандаш, олмешыже тунамак весым кычал муаш лиеш. А вет нимогай кўшыл органат нигомат писательлан, поэтлан шогалтен ок керт. Сылнын возен мошташ Юмын пуымо усталык кўлеш... Умылен ом мошто южо егым. Валентин нерген эсогыл колымж деч варац осал шоям ойлаш тоштыт. Тыге шкеныштым пыдал налнешт, сайыш лукнешт, очыни. Иктыжб (Казаков ик калык поэтын лўмжым каласыш) обкомыштат туге вўдыльб, пуйто Колумб алакушто перныл коштеден, южгунам арня дене мбнгыштыжб лийын огыл. Шапке чонан удыт... Колышо егым ынде кынетлен от шогалте, но ватыжым да йочаже-влакым чаманем. Теве лу кече годсек шортам да илем. Ни кочмо ок шу, ни мо. Кб дене ынде поэзий, литература нерген мутланаш? — Изиш шып шинчышат, ешарыш: — Ме илалше ег улына, вавше каен колтена. Те, самырк-влак, тиде жапым шарнен илыза, ида мондо.

...«Чын талантын пўрымашыже тыгане: тек ий-влак поче-поче эртат, тек ик тукумым весе алмашта, но тудын поро пашаж ок мондалт, жапын пуракше дене ок петырне, а утыр волгыдем, тўзланен толеш». Тыге возен 1976 ий мартыште Миклай Казаков марий сылдымутын ачаже Сергей Григорьевич Чавайн нерген. Тиде шомак тўрыснеч келшен толеш.

кўчыкемден печатлалтеш.